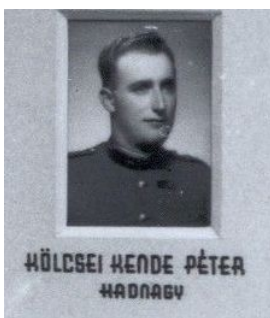

Egy vegyes házasságból származó honvédtiszt naplója ^[1]

„A már előbb leirtakból kiviláglik, hogy életem egy nagy kettősségben telt el. Apám részéről ősnemesi családból, gentry-családból származom, édesanyám nagyapja szegény szabómester volt és zsidó. Ez a kettősség állandó vívódást okozott bennem. Áldott emlékéü édesanyám nevelése és az anyai rokonság szeretete vigasztalást adott a sok bántalomért, ami édesapám családja részéről ért. Ezért van az, hogy apám családjával semmiféle kapcsolatom nem volt és nincs.”

Bevezetés

A második világháborút követően a megalakuló Magyar Honvédség, majd Magyar Néphadsereg kezdetben nem nélkülözhetette — különösen a műszaki képzettséget igénylő beosztásokban — a Magyar Királyi Honvédség Ludovika Akadémián képzett tisztjeit. Legalábbis addig, amíg a megfelelő létszámú, az új rendszer számára megbízhatónak tekinthető tiszt el nem érte a hadra fogathatósági szintet. Ugyanakkor azok a tisztok akik a második világháborúban nem kompromittálták magukat, igyekeztek az egzisztenciájuk alapját jelentő tiszt hivatásukat megtartani, szakképzettségüket és addig megszerzett tapasztalataikat, ismereteiket hasznosítani. Ezért gyakran próbálták múltjukat kompenzálni, a hangsúlyok áthelyezésével magukat olyan színben feltüntetni, hogy helyzetük minél kedvezőbb legyen az új hadseregben.

A következő önéletrajz a Honvédelmi Minisztérium Központi Irattárában lelhető fel, Kende Péter okmánygyűjtőjében (47842. sz. tiszti okmánygyűjtő). Leírása alapján a család tagjai rendkívül változatos középosztálybeli életutakat futottak be. Úgy érzem, ez a sokszínű, szerteágazó családi kapcsolatrendszer izgalmas keresztmetszetét mutatja Magyarországnak a XX. század első felében.

A önéletrajzban a legkevésbé életszerű, hogy íróját — származása ellenére — rohamtűzér tanfolyamra iskolázták be. A zsidótörvények bevezetése után a Magyar Királyi Honvédségen belül számos hivatásos tiszt maradhatott meg állományban tekintet nélkül a származásra — , így módjuk volt egzisztenciájuk megőrzésére. Ez elsősorban a szövegben említett Istvánffy alezredeshez hasonló jóindulatú előjárónak volt köszönhető. A „problémás” tiszteteket a legtöbbször olyan beosztásba helyezték, ahol nem szűrtak szemet az esetleges ellenőrzések során. Mivel az anyja származásának minden okmányon szerepelnie kellett, ezért Kende Péter nem kaphatta meg a „nagy szülőlkig bezárólag tiszta keresztény származású” minősítést, a rohamtűzér csapatnemhez való önként jelentkezés így indokolatlan kockázatvállalásnak tűnik.

Az előzőekben említett megfelelni vágyás számos helyen tetten érhető az önéletrajzban. Az önéletrajz dátuma (1949) időpontjában a legtöbb „horthysta” tisztet már eltávolították, helyüket megbízhatónak ítélt „munkáskaderekkel” töltötték fel, így a rendszerhez való lojalítás hangsúlyozásának, az előző rezsimtől való elhatárolódásnak különösen nagy jelentősége lehetett (ekkor már lezajlott Mindszenty pere, nyomozás volt folyamatban a Rajk-ügyben). Különösen érdemes kiemelni azt az utalást, miszerint már a harmincas években világos volt előtte, „hogy mi a németek célkitűzése a faji gyűlölet propagálásával”. Ugyancsak figyelemre méltó a Mindszentyvel szembeni kirohanása, amelyben párhuzamba állítja a „horthysta” Oszlányival, holott — fiatal korából és távolban végzett iskolai tanulmányaiából adódóan — nem rendelkezhetett mélyebb személyes tapasztalatokkal a későbbi hercegprímásról. Kende Péter nem tudta elfeledtetni dzsentri származását és ludovikák múltját. Ugyan 1950. május 1-jével őrnaggyá léptették elő, ám még ebben az évben meg kellett válnia az egyenruhától. Egy összejövetelel kijelentette, hogy „Sztálingrádnál az oroszok elzavarták a komisszárokat és a francia hadiakadémiát végzett cári tiszt vezetésevel győztek”. Izgatásért egy év börtönrre ítélték és megfosztották rendfokozatától, 1952. május 11-én szabadult, ezután nem térhetett vissza a Néphadseregbe. 1989 után rehabilitálták és alezredessé léptették elő.

Forrásközlés

Kende Péter honvédtiszt önéletrajza (1949)

Önéletrajz

1914. augusztus 23-án születtem Temespéteriben (Temes v[ár]m[egye] rékasi járás). Édesapám Temes vármegye t[örvény]h[atósági] szolgabírája volt, de abban az időben, mint hadbavonult hadnagy, az 1. táb[or]i ágyús ezrednél volt. Apám második házasságából születtem. Első házasságából nem volt gyermeke. Apámék tizenegyen voltak testvérek. Ismertem Margit nénémét, aki Kölcseyné volt. Apám ikertestvére, K. Pál ny[ug]állományú huszárezredes volt, meghalt 1940. augusztusában. Egy fia volt, szintén Pál, akiről nem tudok semmit. Felszabadulás után sofőrködött. Eleonóra néném Herczegh János ny. fővárosi főmérnök felesége. Két fiuk György és Szabolcs a Műegyetemet végezték el és okleveles gépész- illetve építészmérnökök, lányuk Agnes tanuló. Balatonfüreden van családi házuk, szülőjük. Mihály bátyám nem tudom, most mivel foglalkozik. Felszabadulás előtt a Shell kőolaj RT-nél dolgozott, mint tisztviselő, utána gépkocsi fuvarozással foglalkozott. Öröklakása van a Kálló-esperes [Budapest] utcában. Béla bátyámmal a háború előtt találkoztam utoljára. Nagybereznán volt rum-, likőr- és ecetgyára. Későn nősült, két leánygyermeke volt. Most nem tudom, hol él. István bátyámmal életemben egyszer találkoztam, nagyanyám temetésén. Beregszászon élt, 2 gyermeke van. Marcsa nagynéném Győrki Lászlóné Bp-n él. Nyugalmozott fővárosi mérnök felesége. Nem tudom pontosan milyen nevű utcában, Budán laknak.

Édesapám családjával a kapcsolatok nagyon lazák voltak, mert édesanyám származása miatt velünk nem érintkeztek, természetesen én sem kerestem velük a kapcsolatokat.

Édesanyám született Elek Ilona. Első férje Jean Mayer francia állampolgár volt. Ebből a házasságból született György bátyám és Cecília nővérem, kiket apám örökbe fogadott és családi nevünket is felvették. Féltestvéreim apjukról semmit sem tudnak. Édesanyám szülei zsidó emberek voltak. Nagyapám Dániel Tibor „báró” nagygáji (Torontál megye) birtokán volt intéző. A szerb megszállás után ott maradt, és kisebb bérleten gazdálkodott egyik fiával, Róberttel. Nagyatyám és nagyanyám elhunytá után Róbert bátyám tovább gazdálkodott Nagygájon, míg 1941-ben a német megszállás be nem következett. Kivégzése előtt [!] egy nappal sikerült az örök tekenyerezésével Belgrádból megszöknie és Budapestre feljutnia, ahol egész háború alatt a felszabadulásig álnéven bujkált. Felszabadulás után lement Szegedre, és ott a Kiszgazdapárt egyik vezetője lett, míg 1946-ban szívbénulás következtében el nem hunyt. Első felesége egy osztrák nő volt, akitől Anita nevű lánya született. Ez a lánya Vladár Sándor iparművész (Bp., VII. Damjanich u.) felesége lett. Második házasságából, melyet Hertelendy Máriával kötött meg a

Bánátban, egy lánya, Mária és egy fia, Albert született. Halála után nagynéném Erdős Tamás dr. felesége lett. Erdős dr. Szentgyörgyi prof[esszor] asszisztense volt, ösztöndíjjal Uppsala-ban volt több, mint egy évig. Hazajövele után a Tudományos Tanács tagja lett, ma is annak a tagja.

Édesanyám húga Erzsébet Hertelendy József ny[ugalmazott] Nemzeti Bank-i főellenőr felesége, jelenleg Bp-n (Vadász u. 33) élnek, ahol nagynéném trafikot vezet. Gyermekük közül Mária, dr. Tomaj Ferenc min[iszteri] oszt[ály]tanácsos felesége Szekszárdon, Ilona pedig a Magasépítészeti tervintézet vezetőjének a személyi titkárnője. Egyetlen fiuk, Hertelendy János, volt egyetlen hallgató 1945-ben a nyilasokkal volt tűzharcban, Budán hősi halált halt. A Kerepesi-úti temetőben a főváros által adományozott díszsírhelyen temették el nagy pompával, a nemzet halottjaként.

Jenő nagybátyám az első világháború előtt fölbirtokot bérelt Torontálban, Nagyzsámon, de a szerb megszállás után feljött Bp-re, ahol az infláció alatt tönkrement. Mint számtartó dolgozott előbb Nyirbátorban, majd Bükkösdön. Mikor a nyilasok 1944-ben gettóba akarták vinni, feleségével együtt öngyilkos lett. Ő meghalt, feleségét nehezen életre keltették. Fiai közül E. Pál a székelykiszéleten intézetnek a vezetője Bp-n, András fiát a nyilasok agyonlőtték, mint munkaszolgálatost, Péter fia Oroszországban van, mint politikai fogoly. Téves bejelentés folytán fogták el, és internálták a szovjet hatóságok. Bebizonyíthatóan több alkalommal ártalmatlanná tette a pesti hidakra szerelt aknákat, és mint képzett tüzérszerés sok pokolgépet készített az ellenállási mozgalom részére, melyekkel német gépj[ármű]k[ocsik]at robbantottak fel. A negyedik testvér, István Lengyelországba került, mint hadifogoly, jó magaviselete folytán szabadult, és elvett egy lengyel lányt. Jelenleg, mint okleveles kertész, Lengyelországban dolgozik.

Édesanyám negyedik testvére, dr. Elek Ákos ügyvéd, jelenleg a Gruber János-féle vegyszer és kátrány fedőlemez cég jogtanácsosaként él Pesten, a Kálmán utcában. A nyilas világban az ügyvédi kamarából származása miatt kizárták.

Bátyám: Kende György a felszabadulás előtt OTI-, Mabi-, OTBA-organizátor volt. A nyilas érában bujkálnia kellett, mert munkaszolgálatos sz[áraz]dtól megszökött. A felszabadulás után bekapcsolódott a politikai életbe. Mint SZDP párttag, a IX. ker. előjáróságon dolgozott, majd visszatért eredeti foglalkozásához. Házbizalmi és tömbbizalmi volt a felszabadulás óta. Feleségével együtt aktívan részt vesznek az MDP pártmunkájában. A legutóbbi, 1949-es választásokkor képviselőjelölt is volt. Jelenleg a fővárosi Köztisztasági Hivatal helyettes vezetője. Sógornőm az Óragyárban dolgozik, mint könyvelő és pénztáros. Laknak: Bp., IX. Ernő u. 5.

Nővérem: dr. Tima Tiborné férjétől még a háború előtt elvált. A 72-es postahivatalnál dolgozott, legutóbb történt nyugdíjazásáig. Egészségi állapota megromlott, és kénytelen volt nyugállományba menni. A nyilas világban sok zsidót bújtatott, hamis papírokat szerzett nekik. Felszabadulásakor házmegbízott lett, és ezt a szerepét egészen nyugdíjazásáig lelkesen ellátta. Jelenleg Hévízen egy falatozót vezet. Lakása Budapest VII. Hernád utca 56/b.

Édesanyámnak volt egy nagynénje: dr. Gombos Gyuláné, aki mikor a nyilas pártszolgálatosok gettóba akarták vinni, megmérgezte magát, és a kórházban meg is halt.

A már előbb leírtakból kiviláglik, hogy életem egy nagy kettősségben telt el. Apám részéről ősnemesi családból, gentry-családból származom, édesanyám nagyapja szegény szabómester volt és zsidó. Ez a kettősség állandó vívódást okozott bennem. Áldott emlékü édesanyám nevelése és az anyai rokonság szeretete vigasztalást adott a sok bántalomért, ami édesapám családjára részéről ért. Ezért van az, hogy apám családjával semmiféle kapcsolatomban nem volt és nincs. Mi csak akkor voltunk jők nekik, mikor bajban voltak és segítség kellett. És ha elmúlt a baj, akár éhen is halhattunk volna tőlük.

Gyermekkoromat a Délvidéken éltem le Versecen, Fehértemplomon, Nagygájon és Nagyzsámon, édesanyám rokonságánál. Az első elemi is ott végeztem. A szerb megszállás után menekültünk és felkerültünk Bp-re. Az Izabella-utcában végeztem a II. elemi iskolát. Édesapámat Keszthelyre neveztek ki szolgabírónak, ott végeztem a III. elemi. A IV. elemi Letenyén kezdtem, majd Pacsán (Zala m.) fejeztem be. Itt édesapám megbízott főszolgabíró volt. Megpályázta részemre a soproni reáliskolai nevelőintézetet. Fel is vettek feltétlenül 1924-ben. Származásom miatt voltak nehézségek, de elég jól tanultam és véglegesítették a helyemet.

Közben jöttek az általános tisztújítások a vármegyénél, ahol apám, mint menekült tisztviselő, kibukott. Árvaszéki ülnök és főispáni titkár lett Zalaegerszegen. Nem sokáig túrta a megaláztatást és nyugdíjaztatta magát. Felköltöztek Budapestre szüleim. Közben én is elvégeztem iskoláimat Sopronban, és 1932-ben leérettségiztem. Mint aks. jelölt karpaszományos 1932. október 1-én a soproni tűzérosztályhoz kerültem. Elvégeztem a tisztviselői, tisztiskolát és 1933. X. 1-vel felkerültem a Ludovika Akadémiára. Kiseb-nagyobb nehézségekkel azt is elvégeztem. Mint versenyvezető élénk részt vettem a L.A.S.E. I. sportéletében.

1936. VIII. 20-án hadnaggyá avattak és beosztották a győri tüzérosztály 1. ütegéhez alantostisztnak. A fiatal hadnaggyok felelőtlen, könnyed életét éltem. Mulatságok, kártya, lovas-kirándulások követték egymást, nem is beszélve a gáláns kalandokról. Részben ez az életmód, de legfőképpen a „lókultusz”, ami akkoriban a honvédségnél divót, érlelte meg bennem az elhatározást, hogy önként jelentkeztem a gépvontatású tüzérséghez. 1937 nyarán a tüzér lövészolán még részt vettem Hajmáskéren, „igen jó” eredménnyel elvégeztem. A lövészolán hazamenet már várt a H. M. áthelyezési rendelete, amely a 2. gépj[ármű]vontatású üteg II. szakaszához (31 M. 15 cm köz. tar.) Székesfehérvárra helyezte. Előzőleg egy 2 hetes anyagismertető tanfolyamon vettem részt Hajmáskéren. Itt ismertették a 15 cm. 31 M. gv. köz[epes] tarackot előtűnk.

Igen nagy lelkesedéssel láttam neki a munkának. Új alakulatot kellett felállítanunk Kékesy Béla sz[áza]d[os]-al, ű[te]g[er]p[arancs]n[ok]-kal, és Galánthay Emil hadnaggyal, alantostiszttársammal. Egy öreg iskolában (Zámolyi-úti) voltak embereink elhelyezve. Iskolának már nem volt alkalmas, de laktanyának jó volt. Jellemző az akkori felfogásra. A legénységnek a tüzér laktanyáig cca. 10 km-t kellett naponta gyalogni. Ha terepen lehetett volna ennyit menetelni, nem lett volna baj, de a városi kövezeten lélekölő és háztalan időpocsékolás volt az egész. Itt már nem éltem azt az életmódot, mint Győrött. A munka, a kiképzés lekötött, eszembe se jutott társaságba járni. örültem, ha este fáradtan hazamehettem.

1937. október 15-től december 15-ig Budapestre vezényeltek gépj[ármű]k[ocs]i tiszt tanfolyamra, a Zách-utcai közp[ont]i gépj[ármű]k[ocs]i tanosztályhoz. Nagy örömmel mentem a tanfolyamra mert mindig valami különös vonzódást éreztem a gépekhez. Nagyképesű oktatóink voltak (Wettstein György fhdgy., Háger-Veres fhdgy. stb.), akiknek két hónap alatt sikerült a tüz[ér] gépj[ármű]k[ocs]i tiszt köteleit, tudását velünk elsajátítani. Telve munkakedvvel tértem vissza Székesfehérvárra és hozzákezdtem az újonc gk. vezetők kiképzéséhez. A kiképzésnél közvetlen kapcsolatba kerültem a munkás- és paraszt dolgozók és a későbbi életemre ez a kapcsolat igen jó hatással volt. Nevelési rendszerem, mely nem a drasztikus szigoron, hanem a jóindulatú oktatáson nyugodott, ettől az időtől kezdve mindig meghozta a kellő eredményt. Kiseb gyerekes kilengésektől eltekintve, soha különösebb nagy baj nem volt az én embereimmel. Ragaszkodással fűződtek hozzám, és játszi könnyedséggel sajátították el a tudást még azok a bajtársak is, akik az eke szarva mellől jöttek el katonának. A vizsgánál dicséretet kaptam mindig a vizsgáztató katonai és rendőrhatalóságoktól, meg nem felelő pedig öt éven keresztül, míg gk. tiszt voltam, egy sem akadt.

Bánásmódot túl demokratikusnak tartották akkoriban, pedig az csak emberi volt. Helyességét most látom be igazán, mikor már letűnt a régi rendszer. Ma is találkozom volt katonáimmal, akik mindig kitörő örömmel üdvözlönek. Ez a legfőbb bizonyíték nevelési rendszerem helyességére.

1938. szeptemberében a müncheni döntés idejében az üteget is részlegesen mozgósították. Kincstári gépj[ármű]k[ocs]i kevés lévén, polgári gépj[ármű]k[ocs]i-kat vonultattak be. Mindennek kinéztünk, csak katonai alakulatnak nem. Nagyigmándra (Komárom megye) irányították az üteget. Közben bejelentették a fegyverkezési egyenjogúságot és így az üteg elnevezése II. gépj[ármű]vontatású köz[epes] tarackos üteg lett. Fogatolt közepes ütegek és a mi ütegünk egy közepes tüzérosztályt alkotott. Nagyigmándon gyakorlatozással telt az idő, bemértük a tüzelőállásokat a Komáromra való támadás esetére, ha nem tudunk a csehekkel megegyezni. A Komáromban lefolyt tárgyalások után 1938.XI. 12-én megnyiták a határok, és bevonultunk Komáromba.

Valami egészen különös levegő fogadott bennünket a visszacsatolt területeken. Más emberek, egészen más gondolkodású magyarokat találtunk. A polgári demokrácia szelleme volt ez a nekünk különös valami. És nagyon jól éreztem magam ebben a friss levegőben. A mai napig legszebb emlékeim közé tartozik a megismerkedés ezzel az új szellemmel. Komáromban a III. sz[ámú] erődben helyeztek el bennünket. Mellettünk volt a lengyel hadifogolytábor, ahol azokat a lengyel tiszteket gyűjtötték össze, akik a német megszállás elől Magyarországra menekültek. Igen értékes emberekkel ismerkedtünk itt meg. Láthattuk az izzó gyűlöletet, mely a betolakodó németek ellen izzott a lengyelek szívében, s rám ez különösen nagy hatással volt. A felvidéki bevonulás emlékére alapított Felvidéki Emlékrmet itt kaptam meg.

1939. október 1-ig voltam Komáromban. Innen áthelyeztek Kiskunhalasra, a 15. k[er]ék[er]p[arancs]n[ok] z[ás]z[ol]ó[al] üteghez gépj[ármű]k[ocs]i tisztnek. Perczel János ő[r]n[agy] ű[te]g[er]p[arancs]n[ok] és Dudás Vilmos h[aj]d[aj]p[arancs]n[ok] őrmesterrel kezdtünk az üteg megszervezéséhez és felállításához. A tartalékos legénység és a tisztek is egy darabig bent voltak. Itt is, mint Székesfehérváron, egy nagy parasztházba zsúfolták be a legénységet, míg pár hónap múlva a laktanyában a mi épületünk el nem készült.

A kerékpárosoknál igen jó bajtársi szellem uralkodott, ami kedvező hatással volt a mi életünkre is. Csak a zlj. pk-kal: Oszlányi Kornél alez[redes]sel nem voltunk kibékülve. Cezarománias hajlamaival sok keserves percet [szerzett] nekünk. Óbenné láttuk a prototypusát a kitüntetés hajhászónak. Csak együttlétünk alatt három Signum Laudist ismertetett el, s később mindenki által ismertem meg a Mária Terézia-rendet is kihárcolta magának. Talán legjobban Mindszentivel tudnám összehasonlítani a két jellemet. Mindszentit is ismertem Zalaegerszegről és képzettársítás útján a két ember egyforma módra jelenik meg előttem, ha a múltba visszagondolok.

Oszlányi alez. helyére Istvánffy alez. került, aki egészen más ember volt, ellenkezője Oszlányinak. Még Oszlányi alez. parancsnoksága alatt jelent meg a zsidótörvény, amelynek kapcsán okmányokkal kellett származásunkat igazolni. Igen nehéz helyzetben voltam. Anyai nagyszüleim, anyám kikerestek zsidók voltak, a származási igazolásomban is szerepelt ez a tény. A törvény alapján nem voltam zsidónak tekintendő, de anyakönyvi lapomon és egyéb okmányaimon piros

tintával jelölték meg a tényt, hogy zsidószármazék vagyok. Vártam az elbocsátásomat vagy nyugdíjazásomat, de ez Istvánffy alez. liberális felfogása folytán mégsem következett be. Édesanyám kétségbe volt esve, de én vigasztaltam, hogy nem lesz semmi baj sem, ő nem tehet semmiről sem.

Izzó németgyűlöletem ebből az időből kezdődik. Mint katona, nem foglalkoztam, de nem is foglalkozhattam politikával, de világos volt előttem, hogy mi a németek célkitűzése a faji gyűlölet propagálásával. Ha abban az időben egy baloldali gondolkodású ember felvilágosításait hallhattam volna, döntő módon megváltozott volna egész életfelfogásom is.

1940 nyarán, mint lőiskolai tancsapat, Hajmáskéren voltam az úteggel. Itt ért először VII. 1-én főhadnaggyá való előléptetésem, majd a távirati parancs, hogy az úteggel azonnal induljak vissza Kiskunhalasra. Bevonulásunk után a tartalékos legénység is bejött, és felkészültünk az erdélyi bevonulásra. Gyalogmenetben mentünk először Tarnazsádnádra, majd onnan az északkeleti határszélre. Az erdélyi bevonuláson a [k]erék[er] [j]árás[er] úteggel vettem részt, megkaptam az Erdélyi Emlékérmét is. Bevonulás közben tudtam meg, hogy édesapám az ungvári kórházban agyvérzésben meghalt.

Még a bevonulás előtt vezényeltek Ungvárra egy repülőfénykép kiértékelő tanfolyamra, amit jó eredménnyel elvégeztem.

Bevonulás alatt Vasasszentgotthárdig jutottam el a zlj.-al. Innen gyalogmenetben vonultunk be Kiskunhalasra. A tartalékos legénységet éppen leszereltük, mikor kaptuk a parancsot, hogy visszaszerelni mindenkit, mert bányász sztrájk tört ki a bányavidékeken. Másnap, 1940. október 8-án gyalogmenetben indultunk Bp-re és onnan vasúti szállítással Ózdra. Pár napig Ózdon voltunk, de az úteg nem vett részt a sztrájkolók összefogdosásában, csak őrséget adtunk. Az úteget Somsálybányára vezényelték őrségek felállítására. Minden különösebb incidens nélkül telt el egy hónap ott. Feleségemet, Dobos Saroltát ott ismertem meg. Tanítónő volt a bányatelepen. Jómagam nagyon sok részletet tudtam meg a bányászok életéből. Magam is több alkalommal leszálltam a tárnákba, és személyesen meggyőződhettem a bányászok keserves életéről. Ettől az időtől különösen tisztelni kezdtem azt a hatalmasan felemelő teljesítményt, amit a föld mélyén, elzárva a külvilágtól, a friss levegőtől, állandó életveszedelemben a bányászoknak teljesíteniük kell.

1940. november közepén véget ért a sztrájk és a zlj. visszaindult vasúti szállítással Kiskunhalasra. A tartalékosokat most már leszereltük, és folyt a kiképzés tovább. 1941. húsvétkor újra mozgósítottunk, de most már komolyabbnak játszott a helyzet. A németek lerohanták Jugoszláviát és a zlj.-nak is sürgősen ki kellett vonulnia a szerb határra Kelebiához. A szerb határőrség visszavonult így harcra nem került sor. Harc nélkül vonultunk be Újverbászra. Húsvét vasárnapján érkezünk be. Éjjel nagy lövöldözés keletkezett, riadótatták a zlj.-at. Kiderült, hogy a szomszéd községben elhelyezett Bp-i 10. kp. zlj.-al keveredünk tűzharcba. Innen az úteg Kálpányba, majd Újvidékre került.

1941. június 30-án kaptam a zlj. a parancsot, hogy vasúti szállítással menjem Volócra. A Kárpát-csoport kötelékében, mint gyorsél Dolinán keresztül Sztaniszlauba vonult be a zlj. Harcra sehol nem került sor. A zlj. a továbbiakban sem vett részt harcokban. A megszálló erők kötelékébe kerültünk, s mint ilyen, Umanon keresztül Pervomajsk-ba mentünk. A román 1. gárdaezred váltott fel bennünket itten, s gyalogmenetben Uman-Tarnopol-Sztaniszlau-n keresztül Körösmezőre meneteltünk, ahonnan vasúti szállítással 1941. december 4-én megérkeztünk Kiskunhalasra.

A Délvidéki Emlékérmét ekkor kaptam meg. Áthelyezési rendelet várt már. Áthelyeztek a 102. gk. nehéz tüzérsztyál állományába Hajmáskérré, beosztottak tüzér alo[osztály]p[arancsnok]-nak, majd egy hónappal később 1. úteg parancsnoknak. Származásomról itt még nem tudhattak, mert a származás-igazoló bizottság elnökeinek neveztek ki. Rövid ideig végeztem ezt a munkát, de sikerült egy-két ügyet így is kedvezően elintéznem. Parancsnokom Lajtay János ezredes volt. Demokratikus gondolkodású, igazságos ember volt, aki a legénység sorsát szívében viselte. Nagyon sokat tanulhattam tőle, különösen az anyagkezelést illetően.

1942. IV. 1-én előléptettek századossá, amin nagyon csodálkoztam, mert származásom miatt nem is reméltem, hogy elő fognak léptetni.

1942. októberében az egész osztály átköltözött Zilahra, az új laktanyába. Itt jelentkeztem rohamtüzér tanfolyamra is.

1942. július 31-én tartottam az esküvőmet. Feleségem Dobos Sarolta, Dobos László miskolci volt tanfelügyelőnek a leánya. Tisztviselő ember lévén az akkor szokásos kauciót nem tudta biztosítani, ezért három kegyelmi kérvényt kellett beadnom, hogy a kauciót elengedjék.

Apósomnak van egy lánya: Mária, aki Szalontai László MÁV-felügyelőnek a felesége Forró-Encs vasútállomáson. Egy fiuk van, a 8 éves Béla.

Egy fia is van még, sógorom: Dobos Aladár, aki a miskolci MÁV üzletvezetőségénél tisztviselő. Egy kis fiuk van, vagyonuk nincs.

Apósoméka a háború alatt Miskolcon tartózkodtak, a felszabadulás után nyugdíjazták, mivel szolgálati ideje már letelt. A népbírósnak volt tagja. Vagyonuk nincs, nyugdíjából él.

1943. szeptember 21-én vezényeltek Hajmáskérré, a rohamtüzér tanfolyamra. Parancsnokom Henkey-Hőnig József szds. volt. A tanfolyam elvégzése után a kiképző keretek gk. tisztje lettem. Két nap szabadságot kértem és leutaztam Bükkösdre (Baranya m.) a nagybátyámékhöz. Mivel feleségem rosszul lett, táviratilag kértem egy glépgk[ocsij]t Székesfehérvárra a pályaudvarhoz kirendelni, hogy időben be tudjak vonulni. A gk. meg is jött, szabályos menetlevéllel. Két nap múlva behívták az osztályirodába és tényvizitátot vettek fel, mert a gk-t használtam, és egyben a szolgálattétel alól is felmentettek. Akkor még nem tudtam, de később megtudtam, hogy Henkey-Hőnig műve volt az egész, aki mint nagy nyilas, megtudta a származásomat, és ezt az alkalmat használta ki arra, hogy engem lehetetlenné tegyen. Hadbírói eljárás indult meg, és 1944. ápr. 14-én a szombathelyi honvéd törvényszéken 2 hónap fogházra el is ítélték. Természetesen Henkey-Hőnig is részt vett a tárgyaláson és a védőm füle hallatára közölte a „független” bírósággal, hogy nálam a származással mi a helyzet. Az eredmény nem is lehetett más, hiába hozta fel a védőm az összes mentő körülményeket. En az ítéletbe belenyugodtam, mert tudtam, hogy abban a nyilas világban segítségre úgy sem számíthatok. Kértem az azonnali visszahelyezésemet Zilah-ra, a 102. tüz[er]o[osztály]j[hoz], hogy azonnal a frontra mehessenek, ti. akkor nem kellett a büntetést leülnöm, és 4 hónap után törölték az ítéletet. Budapesten átutazóban felmentem a tüzérség felügyelőjéhez: Termege Kálmán altábornagyhoz, és magánkihallgatáson előadtam az egész ügyet, egyben kértem a frontra való kimenetelem érdekében a t. o.-nak adjon parancsot.

1944. ápr. 18-án bevonultam Zilahra. Jelentkeztem az akkori osztályparancsnoknál, Kékesy Béla ezredesnél, aki nem volt hajlandó régi útegemet visszaadni, mert rövid volt az idő, t. i. másnap vasúti szállítással indultak a h[aj]dm[űveleti] területre. De hogy a H. M. távirati rendelkezésének eleget tegyen, a 103. nagy lőszerkezelő oszlop parancsnokságát bízta rám. Az oszlop már Sztaniszlauban volt, utána mentem vasúton. 1944. ápr. 24-től egészen a háború végéig az oszloppal voltam.

1944. júliusában vezényeltek a VI. hadtest 1. c. osztályához lőszer- és fegyvertisztnek Worochtára. Innen áttelepültem Körösmezőre, majd Rahóra. Itt kaptam a hadtestparancsnoktól írásbeli dicséretet a szolgálatom ellátásáért.

A lőszer[er]kezelő oszlopot a h[aj]ds[er]eg] főszállásmester Beregszászra összevonta pihenőbe. A hds. berendelt tiszt és tiszthelyettesei előtt bemutatót kellett tartanom a páncéloköről. A bemutató gyakorlat végén egy bajtárs az előttem húzódtól volt. Erről akkor győződtem meg a legjobban, mikor 1944. karácsony estéjén egy tábori csendőr százados jött fel lakásomra, és felelősségre vont, hogy az iglói „Magyar Házban” miért tettem németellenes kijelentéseket. Közöltem vele, hogy én azt mondtam el az érdeklődő magyaroknak, hogy nálunk, Magyarországon milyen a helyzet, mit csinálnak a németek, hogyan fosztják ki az országot, s teszik tönkre

Ez a sérülésem 1944. október 14-én történt. Súlyos seblázban feküdtem másnap, mikor a rádióban a kormányzó emlékeztető proklamációját felolvasták. Közölték velem is, mire azt a parancsot adtam az alantos tisztjeimnek, hogy azonnal nézzenek utána, mi van a városban, és aszerint cselekedjenek. Nemsokára a rádióban bementették Szálasi hatalomátvételét, s a főszállásmesterhez beosztott és onnan pánikszerűen elmenekült német összekötő törzsek is visszatértek. Semmi sem történt, mert semmi sem volt előkészítve, váratlanul ért az egész bennünket. Ha csak egy nappal előbb bizalmas közlést kaptunk volna, oszloppal, mely az egyetlen komoly felfegyverzett erő volt Beregszászon, (150 pu[ska] + 3 g [olyósz[er]ő[rő]) a főszállásmesteri hivatalt és egyéb parancsnokságokat meg tudtam volna szállni.

Beregszászról Edelénybe rendelték az oszlopot, és a miskolci és mezőcsáti hadikórházak sikertelen szemkezelései után magánorvossal rendbe hozattam elgennyesedett szememet és Edelényben újra kézbevettem a parancsnokságot. Edelényből az oszlopot Kassán keresztül a Vág-völgyön át Lévára irányították, mint az 1. hds. egyetlen lőszerkezelő oszlopot. Léváról Bp.-n élő rokonoságom meglátogatására felutaztam gk-n Bp-re. Unokaöccsém, Hertelendy János egyetemi hallgatóval történt beszélgetések folyamán felvettem az összekötötést az ellenállási mozgalom katonai szárnyának vezetőjével, Mikó Zoltán rep[ül]ő [v]ezér[k]ari szds.-sal, akinek a Bimbó úton, a volt argentin követség épületében volt a hadiszállása. Ő örömmel fogadott és megbízott az egyetemistákból álló „Görgy Arthur” partizan zlj. parancsnokságával, egyben nyílt parancsral is ellátott, mely megnyitotta előttem minden parancsnokság ajtaját. Mikó tulajdonképpen hivatalosan a fővezérség különleges alakulatának körbelyegzőjét használta.

Én visszamentem gk-n Lévára, összecsomagoltam a holmimat és feleségemmel együtt, aki már augusztus 4. óta állandóan velem volt, felmentem Pestre, hogy átvegyem a partizan zlj. parancsnokságát. Magammal vittem sok láda lőszer és kézigránátot. Mikor elmentem újra Mikóhoz, az közölte velem, hogy Sipeki-Balázs szds. elárulta a nyilasoknak az egész csoportot, úgy, hogy azokat a Börzsöny hegységben kellett szétszórni. A lőszer átadtam Mikónak, magam pedig visszamentem Lévára az oszloppomhoz.

Itt már várt a parancs, hogy az oszloppal Iglóra menjek és ott rendezzek be lőszerkört. Megérkezésem után az ottani magyarsággal felvettem az összekötötést. Szomorúan kellett tapasztalnom, hogy a magyarság egy része németbarát volt. Erről akkor győződtem meg a legjobban, mikor 1944. karácsony estéjén egy tábori csendőr százados jött fel lakásomra, és felelősségre vont, hogy az iglói „Magyar Házban” miért tettem németellenes kijelentéseket. Közöltem vele, hogy én azt mondtam el az érdeklődő magyaroknak, hogy nálunk, Magyarországon milyen a helyzet, mit csinálnak a németek, hogyan fosztják ki az országot, s teszik tönkre

egész nemzetgazdaságunkat. Erre közölte velem, hogy a legkevesebb, amire számíthatok, hogy az egész tisztakarommal együtt áthelyeznek máshova, mert a közhangulat iglőn olyan, hogy onnan el kell tűnnünk. Erre nem került sor, mert mint létszámfeletti alakulatot az oszlopot nyugatra irányították. Közben megkaptam az I. osztályú Tűzkeresztet is az oszlopom minden tagjával együtt. Még karácsony után az oszlop egyik Kluknava [v]asút[á]llomás]-on lévő részlegétől a lőszerét jelentkező cseh partizánoknak 50 000 drb. puskatöltényt adtam át. Menetben nyugatra újabb 35 000 drb. puskatöltényt adtam át a cseh partizánoknak. Árulástól nem kellett tartanom, mert az egész oszlopom egy emberként állt mögöttem.

Először a Csehszlovákiában levő Wíschau (Vislov) irányították, majd onnan azonnal tovább Grafenwöhr-be (Bajorország). Ez egy gyűjtőtábor volt, ahol a nyilasok voltak a nagy urak. Az itt összegyűjtött alakulatokból akartak új „hungarista” hadosztályokat felállítani. Grafenwöhrben az 5. Kossuth [h]ad[ó]s[ztá]ly[er] került felállításra. Nekem kellett volna oszloppommal a ho. szerszázadot felállítani. Szerencsére a frontról befutott egy szétvert ho. törzs, mely magával hozta lőszerkezelő oszlopát is. Nekem kellett volna ezzel az oszloppal dolgoznom, de nem vállaltam, mire egy másik táborrészbe tettek át a „Szilágyi alezredest” ellátó csoport kötelékébe. Április 1-én kaptuk a parancsot, hogy a 4. Petőfi hungarista ho. felállításához St. Pöltenbe (Ausztria) meneteljünk. A csoport személyvonaton utazott, én az anyaggal és a családokkal más útvonalon, egy 5 kocsiból álló vasúti szerelvényen utaztam.

A Cseh-erdőben Prachatitz városát elérve elhatároztam, hogy tovább nem megyek már. Mikor a zsúfoltság miatt a szerelvényemet a vízválasztón levő kis állomásra, Chrobold-ra kitalálták, az állomásfőnököt dohány juttatásával lekenyereztem és rávettem, ne jelentse a szerelvényt sehova sem, és ha érdeklődne, jelentse, hogy a tengelyek besültek, továbbmenni nem tudunk.

Egészen a háború utolsó napjáig az állomáson vesztegeltünk.

Idő közben a Prachatitz-i SA szervek több ízben felszólítottak, hogy a Volksturmral együttműködjek. Minden alkalommal kitértem ez elől, mondva, hogy nem harcolhatunk a Volksturmral, mert az egy kimondottan német népi alakulás stb. A végén, mint megbízhatatlant, lefegyvereztek. A puskákból csak azokat adtam le, amelyek, mint hibások kerültek hozzám, a kézigranátok gyutacsait eldobáltam, használni azt sem tudták. Az amerikai haderő közeledésének hírére a vezetők eltűntek. Én a családokkal a hegyekben levő, 17 házból álló Haberles nevű községbe költöztem, ahol a fegyverszünetet is megértük.

Itt született Enikő nevű lányom 1945. május 11-én. Június elején az amerikai megszálló hatóságok hirdményben felszólítottak minden volt német és magyar katonát, hogy a friedberg-i am[erikai] fogolytáborban jelentkezzenek. A többi bajtárs családotól még korábban elment így én Parrag honvéddal, aki raktárkezelő volt, gépkocsimon elmentünk Friedberg-be, és onnan még aznap délután elbocsátó-levéllel visszatértünk. Részben, mert a honvagy nagyon győzött bennünket, részben, mert az otthoniokról semmit sem tudtunk, 1945. 07. 10-én bementem gépkocsimon Prágába. A magyar Vöröskereszt kirendeltségét megkerestem, és az igazgatójától érdeklődtem, miképpen lehet hazajutni. Ő elvette az amerikai elbocsátó levelemet és a cseh igazolványomat, amely a gk-mat igazolta, és a prágai rendőrség feljelentett. Detektívek jöttek értem, elvittek a rendőrfőkapitányságra, kihallgattak, majd a Motol-i (Prága külvárosa) cseh hadifogolytáborba (Zajacki tábor Motol) kísérték. Kb. 500 magyar volt már ott, de tiszt egy sem volt, így engem bíztak meg a magyar hadifoglyok parancsnokságával. Aránylag igen jó sorunk volt, nekünk, magyaroknak, mert a munkában messze leelőztük a németeket. A cseh parasztok és iparosok csak magyar [h]ad[ó]s[ztá]ly[er]t akartak, német egynek sem kellett. Megmagyaráztam a bajtársaknak, hogy ha tisztességesen viselkednek, sokkal jobb soruk lett. A házakban rendet tartottunk, a mosakodásra, tisztálkodásra ügyeltünk, a parancskihirdetési foglalkozásnál fegyelmezettek voltunk. Parancs után volt mindig zártrendű fegyelmező gyakorlat volt, melyről 2-3 rendes mozdulat után bennünket elengedtek.

A Vöröskereszt útján értesítőt tudtunk küldeni hozzátartozóinknak Így küldtem én is értesítőt unokahúgomnak, Vladár Sándornéknak Budapestre, aki szeptember utolsó hetében útlevelel kiutazott Prágába és egy hetes utanjárással elintézte a cseh honv[édelmi] minisztériumban, hogy az összes magyar hadifoglyot szabadon bocsátsák, és a Vöröskereszt kísérése mellett szállítmánnyal Budapestre szerencsén meg is érkeztek. Én, mivel családomat Haberles-ben (Cseh-erdő) [h]agytam, egyedül utaztam oda. Őket már nem találtam ott, mert az amerikai hatóságok összegyűjtötték, és hazaszállították az ott lévő családokat. Azt gondolva, hogy családom is már otthon van, Bécsen, Sopronon át hazajöttem Bp-re. Itt tudtam meg, hogy ők még nincsenek itthon.

1945. október 18-án jelentkeztem az 1. honv. kerület létszámfeletti alosztályánál, ahol állományba vettem.

Október 22-én, mint gépkocsivezető állást kaptam Herczegh József hús- és konzervgyárban, mely szovjet bérmunkát végzett. Beléptem a Gépjárművezetők Szabad Szakszervezetébe és 1946. I. 1-vel a Szociáldemokrata Pártba. (Szobieczi János utcai szerv). Kora reggeltől késő estig hordtam az árut a fióküzletekbe, a SZEB konyháira és a nyersanyagokat a gyárba. A hetente megtartott pártnapokon részt vettem. A gyár munkássága, K[öz]ponti B[iz]ottság -a szocdem volt. Kb. 95%-ban. Kommunista agitáció nem volt a gyárban, így nem tudtam már akkor a[zt] MKP-ba átlépni. A gyárban dolgoztam 1946. decemberéig. Ekkor kaptam Dombóváról egy volt hadifogolytársamtól levelet, hogy munkaadója 3 tonnás tehérgépkocsijára váltsak ki Mateosz -engedélyt, és 50% haszon-rizikó alapon menjek le dolgozni. Elfogadtam barátom, Hirmann Gyula könyvelő ajánlatát, megszereztem a fuvarozási engedélyt, és lementem családommal együtt (1946. áprilisban jöttek haza a München-i táborból) Dombóvárra. 1947. februárjában a gk. tulajdonosi eladattá a gk-t. Ezután az új tulajdonosokkal dolgoztam együtt, majd amikor az egyik társ kilépett az üzletből, én léptem be a helyére. Keserves munkával tudtam a sok adósságot, ami a gk-n volt, ledolgozni. Éppen, mikor ledolgoztam, 1948. március 15-ével elvették a jogomat. A gk-t le kellett állítanom, és mint gk. vezető dolgoztam ott helyben különböző helyeken. Még 1948 tavaszán beadtam kérvényt a H. M. bajtársnak, hogy visszakerülhessek a honvédséghez.

1948. július 4-ével beváltak a Kossuth Akadémia kísérleti tisztí tanfolyamára. A tanfolyam sikeres elvégzése után két hónap próbaszolgálatra osztottak be a 6. [ő]n[á]ll[ó] g[én]t. tarackoz üteghez Pécsre. Onnan áthelyeztek a Kossuth Akadémia „Gábor Áron” 3. kik[é]p[ő]z[ő] ezredhez, ahol 3. üteg parancsnok lettem.

Nagy lelkesedéssel láttam neki a munkának és igyekeztem tudásomat a fiatal aks. bajtársaknak átadni. Nem voltam elég erélyes, és ez visszahatott rám. Rengeteg munkát vállaltam magamra, s alantas tisztjeim ezt kihasználták, nem törődtek a maguk dolgával eléggé. Nem fogtam keményen őket, nem adtam elég konkrét feladatokat nekik, és ez megbosszulta magát. Sok apró mulasztás miatt azután ezredparancsnokom, Kászonyi András ezds. bajtárs áthelyezésre hozott javaslatba.

Itt, a K[ossuth A]k[ad]e[m]iá]-n estem át a M.D. P. tagrevízióján is. A II. sz. különleges bizottság előtt kellett megjelennem. Ma sem tudom, milyen indoklással – mert ügyem az alapszerv taggyűlése elé nem került – kizártak a Pártból, melynek lelkes tagja voltam, és minden erőmmel azon voltam, hogy annak a bizalomnak eleget tegyek, mely lehetővé tette, hogy a demokratikus honvédség tagja lehettem.

1949. május 23-ával Tolnára kerültem, mint az 1. löv[ész] h[ad]o[sztá]ly p[án]c[é]l[ő]r[ő] á[gyú]s t[ü]z[ér]osztály p[ót]keretparancsnoka s ideiglenes osztályparancsnoka. Minden tudásommal azon voltam, hogy ennél az újonnan felállított alakulatról minden a legnagyobb rendben menjen. A politikai életben élénk részt vettem. A polgári közönség és a demokratikus honvédség kapcsolatainak elmélyítésére 1949. VI. 19-én nagyszabású zászlóavatási és ünnepi rendezést tartottam, mely után díszbéd, júniális és tábori m[ű]sor is volt. Az ünnepség nagyon szép erkölcsi sikerrel zárult és érzésem szerint a nagy ügy érdekében nem volt hiábavaló fáradozásom, hogy ezt az ünnepséget minél emlékezetesebbé tegyem.

A M.D.P.-ből való kizárásomat itt tudtam meg. Természetesen a döntést sérelmesnek találtam, már csak azért is, mert nem adtak nekem alkalmat arra, hogy a pártszervezetem tagsága előtt a kritika-önkritika joga alapján védekezhessem, illetve, hogy a tagság, mely ismerte pol[itikai] tevékenységemet, állást foglalhasson. Beadvánnyal fordultam az itteni alapszerven keresztül a M.D.P. pártbizottsághoz, hogy az igazoló bizottság határozatát változtassa meg, és legalább arra nyújtsanak módot, hogy mint tagjelölt bebizonyíthassam, hogy méltó vagyok arra, hogy a Magyar Dolgozók Pártjának tagja lehessen. Remélem, igazat adnak nekem és sikerül céloimat elérnem.

Egy oldalkocsis motorkerékpárom van, amit a ? tehérgépkocsi eladási árából vettem. Más vagyonom sem nekem, sem feleségemnek nincs.

A nyelveket nagyon szerettem, ezért 1939-ben 1 hónapi külföldi nyelvtanulást követően Ausztriában, Szudéta-földön és Németországban utazgattam, és tanultam a német nyelvet. A hadműveletek folyamán kerültem ki még az országhatáron kívülre.

Baráti köröm a felszabadulás után családomon kívül munkatársaimból állt. Mindenki vel a legjobb viszonyt tartottam fent.

Testi igénybevétel jól bírom. A jelvénytörző versenyt végigküzdöttem és minden tréning nélkül a vasjelvényt meg is szereztem. Csapatszolgálatra alkalmasnak tartom magam, nem is szívesen dolgoznék íróasztal mellett, mert mindig csapattiszt voltam.

A sportokat mindig szerettem. Könnyű atlétika, evezés, kézilabda, gyephoki, céllövészet, terepfutás voltak a kedvenc sportjaim. A motoros sportot nagyon kedvelem. Vizsgázott m[ot]or[os] k[er]ék[es] p[il]l[er], sz[er]emélyi g[é]p[ke]z[és], t[er]e[rf]u[tás] g[é]p[ke]z[és], vontató, ro[ham] l[ö]ve[gy] és h[ar]c[os]t[er]vez[ő] vagyok. A honvédségen belül a gk. szakmában és a lőszer szakmában állanám meg jól a helyem.

Jövőre nézve is a csapatszolgálatot szeretném folytatni, mert ez a legszebb része a katonai hivatásnak. Szeretnék ideológiai tanfolyamot végezni, hogy tudásomat gyarapíthassam, de most, hogy a pártból kizártak, erre nem sok reményem van. A Kossuth Ak[ad]e[m]iá] 3. kik. ezrednél alapfokú szemináriumot végeztem és ott olyan ismeretekre tettem szert, melyeket olvasmányok útján nehéz lett volna elsajátítanom.

Tolna, 1949. június 28.

Címek:

Kende Péter ezds.

Kölcsei Kende Péter ^[2]

honvéd ^[3]

önéletrajz ^[4]

hadtörténet ^[5]

Kiadás: 11. évfolyam (2011) 1. szám

Forrás webcím: https://www.archivnet.hu/hetkoznapok/egy_vegyes_hazassagbol_szarmazo_honvedtisz_ naploja.html

Hivatkozások

[1] https://www.archivnet.hu/hetkoznapok/egy_vegyes_hazassagbol_szarmazo_honvedtisz_ naploja.html

[2] <https://www.archivnet.hu/cimkek/kolcsei-kende-peter>

[3] <https://www.archivnet.hu/cimkek/honved>

[4] <https://www.archivnet.hu/cimkek/oneletrajz>

[5] <https://www.archivnet.hu/cimkek/hadtortenet>